

juttassák őket Bukarestbe. Ezeket a nehézségeket nagyrészt sikerült áthidalni.

Ebben szerepük volt a zsidó alkalmazottak és a helyi román hatóságok jól bejáratott kapcsolatainak éppúgy, mint az ügyesen megszervezett illegális tevékenységnek, beleértve hamis okmányok előállítását.¹⁶

A román parasztok, akik közül sokan ugyancsak a bőrükön érezték a magyar elnyomást, szívesen segítettek át zsidókat a határon. Komoly segítséget nyújtottak nekik a kolozsvári és a nagyváradi román konzulátus tisztviselői, akiknek jó barátaik voltak a román határőrtisztek között. Nemritkán román hivatalos személyek jóindulatán múlt, hogy a magyar zsidó szökevények meg tudták kerülni a határőröket. Mihai Marina nagyváradi román főkonzul és munkatársai szemmel tartották az észak-erdélyi zsidók gettóba gyűjtésének és deportálásának minden mozzanatát.¹⁷ Amikor Románia svájci nagykövete, Vespasian V. Pella professzor Nagyváradon rövid időre megszakította útját, eljuttattak hozzá egy terjedelmes feljegyzést a magyarországi zsidóüldözésről. A feljegyzés a román tisztviselők megfigyeléseit tartalmazta, valamint a nagyváradi gettó egy orvos lakójának, dr. Kupfer Miksának a tudósítását a gettóban uralkodó embertelen állapotokról. Pella Bernbe visszatérve továbbította ezt a feljegyzést a Nemzetközi Vöröskeresztnek, amely a magyarokhoz intézett felhívásban fel is használta azt. Feltehető, hogy a feljegyzést Horthy is figyelembe vette a deportálások leállítatásánál.

Az átkelés a határon a románok minden jóindulata ellenére kockázatos vállalkozás volt. Egyrészt, nem minden román hivatalos személy érzett együtt a zsidó menekültekkel. Másrészt Románia még a tengelyhez tartozott, s olykor előfordult, hogy a román illetékesek – saját elhatározásukból vagy a német különítmények követelésére – kiadták a zsidó menekülteket. Egyes zsidókat még magyar területen elfogtak. A határátlépés kockázata azonban ezzel együtt is eltörpült a deportálás veszélyei mellett. Csakhogy – mint már céloztunk rá – ezt a tömegek nem tudták.¹⁸

Miközben a határ mentén működő mentési bizottságok azzal voltak elfoglalva, hogy az első néhány napban segítsék a határon átszökötteket, és hamis papírokhoz juttassák őket, Bukarestben a cionista Alija (kivándorlási) iroda égíse alatt megalakult az Észak-erdélyi Zsidó Menekültek Segélyezési Bizottsága (Comitetul de asistenta a refugiatilor evrei din Ardealul de Nord). A bizottságot Marton Ernő vezette, aki korábban az *Új Kelet* c., a magyar hatóságok által betiltott kolozsvári magyar nyelvű zsidó napilap főszerkesztője, azelőtt romániai parlamenti képviselő volt. Maga Marton egy román konzulátusi alkalmazott segítségével 44 májusában szökött át Romániába, röviddel azután, hogy Kasztner Kolozsvárra látó-